

Instrukce č. 6/2015

Věc: Postup při vykonávání sociálního šetření v rámci zákona č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů

Určeno pro:

Úřad práce České republiky

Odbor posudkové služby MPSV

Odbor odvolání a správních činností nepojistných dávek

Sekci 4 a odboru nepojistných sociálních a rodinných dávek k informaci

Účinnost od:

1. srpna 2015

Zrušovaný řídicí akt MPSV:

Normativní instrukce č. 19/2013 upravující postup při vykonávání sociálního šetření v rámci řízení o dávkách nepojistných sociálních systémů podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů

Vypracoval:

odbor sociálních služeb, sociální práce a sociálního bydlení

Č. j.:

2015/40258 – 224

Počet stran:

15

Zpracovatel:

ředitel odboru sociálních služeb, sociální práce a sociálního bydlení Mgr. David Pospíšil

Dne:

10. července 2015

Schválila:

náměstkyně ministryně práce a sociálních věcí Mgr. Zuzana Jentschke Stöcklová

Dne:

Instrukce řeší způsob a průběh sociálního šetření pro účely:

- 1) řízení o dávkách pomoci v hmotné nouzi
- 2) pro účely řízení o příspěvku na zvláštní pomůcku

Postupy sociálního šetření pro účely řízení o příspěvku na péči podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, upravuje Instrukce č. 5/2015.

Sociální pracovník provádějící sociální šetření

Podle § 25 odst. 1 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon č. 108/2006 Sb.“), platí, že sociální šetření provádí sociální pracovník. Sociální pracovník musí splňovat předpoklady pro výkon povolání sociálního pracovníka, včetně odborné způsobilosti, uvedené v § 110 zákona č. 108/2006 Sb.

Sociální pracovník je samostatný profesionál vzdělaný v oboru, který se řídí etickým kodexem své profese. Ve vztahu ke každému klientovi uplatňuje citlivý a individualizovaný přístup, který zahrnuje respekt k jeho právům i potřebám. Ctí princip dobrovolnosti spolupráce ze strany žadatele a nabízí odpovídající podporu a pomoc, která koresponduje s celkovým charakterem této pomáhající profese. Práva a povinnosti sociálního pracovníka jsou určeny právními předpisy, zaměstnavatelem a profesními standardy.¹

¹ Cit.: Metody a řízení sociální práce – Matoušek a kol. (2003)

I. Charakteristika sociálního pracovníka:

Sociální pracovník:

- **Respektuje žadatele** - přijímá žadatele takového, jaký je i s jeho pozitivními a negativními vlastnostmi, jeho potřebami a schopnostmi.
- **Individuálně přistupuje k žadateli** - ke každému žadateli přistupuje nezaopatřeno, s úctou, trpělivostí a empatií. V kontextu celého řízení vychází z hodnot přístupu zaměřeného na člověka a situačního přístupu, akceptuje žadatele a rozpoznává jedinečnost jeho individuální situace. Ve spolupráci s žadatelem a dalšími zúčastněnými rozpoznává i jeho aktuální potřeby včetně jejich priorit.
- **Seznamuje žadatele s jeho právy a povinnostmi** - vhodně voleným přístupem navazuje užší kontakt se žadatelem a nejlépe i s jeho blízkým okolím, žadatel má právo se rozhodnout o potřebě pomoci, má právo na informace o průběhu řízení o dávce, včetně postupu úřadu, a možnosti opravných prostředků, má právo si stěžovat, při podání neúplné žádosti sociální pracovník pomáhá žadateli doplnit potřebné údaje tak, aby žádost odpovídala požadavkům platných právních předpisů, tzn. byla úplná, podává informace o účelu dávky, popř. učí žadatele dávku správně využívat, pomáhá s opravnými prostředky (námitka, odvolání) atp.
- **Spolupracuje s rodinou nebo blízkými osobami** - podporuje rodinné vztahy se záměrem o co nejdelší možné setrvání žadatele v jeho přirozeném prostředí (tj. v jeho domě, bytě, případně zařízení sociálních služeb; jinými slovy jedná se o prostředí, kde se běžně pohybuje). Při péči o žadatele s rodinou spolupracuje, zapojuje ji do péče či pomoci (v případě že žadatel rodinu odmítá, je potřeba jeho rozhodnutí akceptovat a ve spolupráci s ním hledat jinou vhodnou variantu řešení).
- **Spolupracuje s obecním úřadem, v jehož působnosti se nachází bydliště žadatele** - úzce spolupracuje se sociálními pracovníky obecních úřadů, kteří mohou být v rámci činností sociální práce nápomocni při řešení krizových situací žadatele a jeho následném vedení k opětovnému začlenění do běžného života včetně pomoci s vedením žadatele ke správnému využívání dávky atp.
- **Vždy zachovává mlčenlivost** - sociální pracovník je povinen zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, které se dozvěděl zejména v souvislosti s péčí o žadatele, zejména informace o jeho osobních údajích, zdravotním stavu atp.
- V případech, kdy podání informací stanoví zákonný předpis či zvláštní zákonný předpis (např. občanský soudní řád, trestní řád atp.), postupuje sociální pracovník podle těchto zákonných předpisů.

II. Sociální šetření

Ve většině případů sociální šetření provádí jeden sociální pracovník, pokud by byl předpoklad, že tento pracovník by mohl být během cesty či vlastního šetření v rodině jakkoli ohrožen, doporučuje se provádět šetření ve dvojici pracovníků.

- **Cílem sociálního šetření v rámci řízení o nepojistných sociálních dávkách je získání informací o životní a sociální situaci žadatele,** která směřuje k ověření plnění podmínek nároku na dávku, její výši, výplatu atp. **Proto sociální pracovník:**

- Shromažďuje informace:

Při sociálním šetření sociální pracovník shromažďuje informace o žadateli a jeho přirozeném sociálním prostředí, ve kterém žije a ve kterém se pohybuje, rodinných a dalších významných vztazích, potřebách pomoci a sociálních služeb včetně míry soběstačnosti při péči o vlastní osobu, pokud je dominantně významná z hlediska jeho celkové situace.

- Ověřuje skutečnosti uvedené v žádosti:

V rámci sociálního šetření sociální pracovník ověřuje celkové sociální a majetkové poměry žadatele, stanovení okruhu společně posuzovaných osob, ať už pro nárok na dávky pomoci v hmotné nouzi nebo dávky pro osoby se zdravotním postižením atp.

Získané informace dále slouží pro odborné sociální poradenství, hledání potřebné pomoci popř. následnou intenzivní sociální práci, a to jak pro sociální pracovníky Úřadu práce, tak i pro sociální pracovníky obecních úřadů.

- Podporuje rodinu:

Sociální šetření v rodině by mělo současně podpořit i spolupráci členů rodiny na řešení případu žadatele. V těch případech, kdy sociální šetření objeví problémy v sociálním fungování u jiných členů rodiny, než u žadatele, je žádoucí, aby se sociální pracovník pokusil těmto členům rodiny nabídnout či zprostředkovat kvalifikovanou pomoc. Jedná se především o spolupráci se sociálními pracovníky sociálního odboru místně příslušného obecního úřadu popř. sociálními pracovníky poskytovatele sociálních služeb atp.

- **Postup při zpracování plánu sociálních šetření a dojednání vlastního termínu šetření:**

Sociální pracovník bere v úvahu, že řízení o nepojistných sociálních dávkách je zahájeno dnem podáním žádosti, od té doby běží správní lhůta vyřízení žádosti o nepojistnou sociální dávku, a proto je vhodné, aby si sociální pracovník předem vypracoval plán sociálních šetření tak, aby byly dodrženy lhůty stanovené zákonem č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů.

1. Zpracování plánu sociálních šetření

Při zpracovávání plánu sociálních šetření sociální pracovník bere v úvahu zejména:

a) rodinné poměry - týká se nezletilých žadatelů a žadatelů, kde je žádoucí přítomnost zákonných zástupců, ostatních členů rodiny, popř. opatrovníků nebo blízkého okolí – čas sociálního šetření je přizpůsoben zejména pracovní době těchto osob atp.

b) zdravotní stav žadatele – pokud je významný z hlediska načasování realizace sociálního šetření, například riziko, že by mohl se zdravotní stav akutně zhoršit, nebo naopak přizpůsobení termínu sociálního šetření vzhledem k plánovanému propuštění ze zdravotnického zařízení do domácího prostředí aniž by to znamenalo riziko prodloužení

2. Ohlášení termínu sociálního šetření

Konkrétní termín sociálního šetření v přirozeném prostředí sjednává sociální pracovník předem již ze svého pracoviště, a to buď přímo se žadatelem o nepojistnou sociální dávku nebo s jeho zákonnými zástupci, členy jeho rodiny či osobami, které se pohybují v jeho okolí nebo se zástupcem poskytovatele sociální služby, přitom bere v úvahu potřeby a čas žadatele nebo osob v jeho okolí.

Při prvotním sociálním šetření v rámci řízení o nepojistné sociální dávce se nedoporučuje přijít do přirozeného prostředí žadatele bez ohlášení.

3. Výjimka z ohlášení sociálního šetření

Výjimkou může být sociální šetření pro účely dávek pomoci v hmotné nouzi, kdy se doporučuje prvotní sociální šetření provést neohlášeně a případně až druhý termín s žadatelem domluvit konkrétně. Vždy však musí být jedno ze šetření ohlášeno, není možné, aby Úřad práce provedl např. tři neohlášená sociální šetření, při kterých žadatele/příjemce (společně posuzovanou osobu) sociální pracovníci nezastihli a na základě toho by byla dávka nepřiznána/odejmuta.

Pozn.: Další výjimkou z tohoto principu pak může být kontrola využívání jednotlivých dávek.

4. Délka sociálního šetření v přirozeném prostředí žadatele

Doporučená délka provádění sociálního šetření je stanovena vyhláškou č. 332/2013 Sb., o vzoru Standardizovaného záznamu sociálního pracovníka, **a to v délce trvání 105 – 250 minut**, to v praxi znamená, že bude sociální šetření zpracováno kvalitně a co možná nejobektivněji. Uvedenou dobu by měl sociální pracovník strávit se žadatelem v jeho přirozeném prostředí. Je nutné upozornit, že ve výše uvedeném časovém úseku se nepočítá s dopravou sociálního pracovníka do místa pobytu žadatele a dále pak s vypracováním komplexního záznamu ze sociálního šetření.

5. Zdroje informací využívané sociálním pracovníkem:

- a) od klienta,
- b) od nejbližšího sociálního prostředí klienta – rodina,
- c) od širšího sociálního prostředí – příbuzní, sousedi, přátelé,
- d) od institucí – škola, práce, lékař, soud atp.
- e) jiné fyzické osoby, do jejíž péče byl svěřen nezletilý žadatel

III. Průběh sociálního šetření:

1) Úvodní sociální šetření v rodině:

a) Vstup do přirozeného prostředí žadatele

Před vstupem do přirozeného prostředí žadatele se sociální pracovník představí a viditelně ukáže „průkaz sociálního pracovníka“, následně sdělí účel návštěvy. Sociální pracovník počítá s tím, že pravděpodobně proběhne tzv. „uvítací rituál“, který je obdobný návštěvě rodiny nějakou jinou cizí osobou, a který bude více nebo méně zabarven defenzivním postojem žadatele popř. i ostatních přítomných členů domácnosti. Tento postoj může sociální pracovník očekávat, nemůže jej však považovat za znak špatného fungování rodiny. Sociální pracovník si je vědom toho, že během šetření, **kdy on zkoumá fungování žadatele a jeho rodiny**, u něho samotného **hodnotí žadatel i všichni přítomní jeho kompetenci a důvěryhodnost.**

b) Rozhovor se všemi přítomnými

Po uvítání je vhodné, aby si všichni přítomní společně se sociálním pracovníkem sedli na jedno místo, kde spolu mohou nerušeně mluvit např.: pokud by v místnosti bylo zapnuté rádio, televize, nebo jiný zdroj hluku, sociální pracovník zdvořile požádá někoho z rodiny, aby se postaral o zajištění potřebného klidu pro rozhovor.

Před započítáním úvodního rozhovoru je potřeba přítomným sdělit, jak bude sociální šetření probíhat, aby se přítomní mohli vyjádřit k tomu, zda budou chtít se sociálním pracovníkem mluvit sami, to znamená bez přítomnosti ostatních členů

domácnosti, pečující osoby atp. **Dále sociální pracovník přítomné upozorní, že bude zaznamenávat průběh rozhovoru.**

Doporučuje se během celého sociálního šetření si dělat jen stručné poznámky. Celkový záznam ze sociálního šetření je žádoucí vypracovat až po ukončeném šetření. Průběh návštěvy nemá být organizován podle toho, jak za sebou následují body v záznamu ze sociálního šetření, ale podle toho, jak se postupně vyvíjí interakce mezi pracovníkem a přítomnými osobami.

Rozhovor se žadatelem je žádoucí začínat od obecnějších témat, pro získání důvěry a navázání kontaktu s žadatelem. Během rozhovoru si sociální pracovník sám všímá a popisuje aktuální situaci, např. co žadatel při jeho návštěvě říká a jak se chová, tzn. způsob komunikace, co vidí, co dělá, způsob jeho pohybu po domácnosti. Je potřeba si uvědomit, že u některých popisovaných úkonů může být rozpor s tím, co vnímá sociální pracovník a co žadatel či jeho okolí popisuje, neboť vlastní zjištění sociálního pracovníka jsou velmi cenná a mají větší vypovídající váhu než sdělení rodiny či jiných zainteresovaných osob.

U nezletilých, dále u osob, u nichž bylo rozhodnuto o omezení způsobilosti k právním úkonům (omezení svéprávnosti), či jinak indisponovaných žadatelů vede sociální pracovník rozhovor se zákonným zástupcem, pokud však nezletilá osoba byla svěřena do péče jiné fyzické osoby, pak v první řadě s touto osobou, dále opatrovníkem, popřípadě jinými přítomnými. Podle situace sociální pracovník přizpůsobí vedení rozhovoru a na takové žadatele se obrací s vhodnými doplňujícími dotazy.

Pro úvodní rozhovor se navrhuje následující návodné otázky:

- v úvodu rozhovoru se doporučují otázky typu: Které osoby s Vámi žijí v domácnosti? Jak se Vám zde žije? Jaké máte sousedy? Máte nějaké plány, pokud jde o bydlení?, atd.
- postupně se v rozhovoru přechází k otázkám týkajícím se provozu domácnosti a rodiny, tj. otázky typu: Kdo se o co v domácnosti stará? Jak se žadatel podílí na chodu domácnosti? Jaké jsou v rodině zavedené zvyky týkající se chodu domácnosti?, atd.
- dále je možné uplatnit otázky týkající se rodinných vztahů, tj. otázky typu: Jak spolu vycházíte? V jakém vztahu je který člen rodiny k jinému? Kdo mimo žadatele řeší problémy v domácnosti a jakým způsobem?, atd.
- následně je již možné klást otázky vztahující se k potřebám pomoci žadatele: Jak se dnes cítíte? Půjdete dnes sám nakoupit? Kdy jste byl naposledy navštívit lékaře? Nepociťujete hlad či žízeň?, atd.
- jako další je možné klást otázky o majetkových poměrech - navazuje na prohlášení žadatele: Jste vlastníkem tohoto bytu/domu? Jste vlastníkem automobilu? Disponujete nějakou větší finanční částkou (finanční částku je vhodné konkretizovat na příkladu, vnímání se liší)?, atd.

- v závěrečné části úvodního rozhovoru je možné otevřít téma, jakou má žadatel představu o další pomoci, kdo v současné době péči/pomoc poskytuje, v jakém rozsahu a intenzitě atd.

c) Přirozené prostředí žadatele: prohlídka bytu/domu/zařízení sociálních služeb

Doporučuje se požádat žadatele popř. jiné přítomné osoby o prohlídku žadatelova přirozeného prostředí.

Sociální pracovník se zaměří na vlastní prohlídku bytu/domu či ubytování v zařízení sociálních služeb, a to vždy v rozsahu nezbytném pro přiznání sociální dávky. To v praxi znamená, že se nechá provést prostory, které jsou využívány k bydlení, je žádoucí, aby žadatel případně jiná přítomná osoba sociálnímu pracovníkovi poskytli objasňující komentář – např. kdo z členů rodiny jaké místnosti užívá, popř. jaké má spolubydlící, k čemu jednotlivé místnosti slouží, zmínit i bezbariérové vstupy, výtah atp. **Pokud žadatel nechce do některých místností sociálního pracovníka zavést nebo odmítá prohlídku, je potřeba to respektovat, avšak je potřeba vhodným způsobem upozornit, že nedostatečný nebo chybějící popis prostředí může mít vliv na přiznání či nepřiznání požadované dávky.** Prohlídka pokoje (místa), které je osobním teritoriem žadatele by měla být ohleduplná. Sociální pracovník neformuluje negativní hodnotící komentáře k tomu, co vidí, ale naopak v případě vhodného prostředí je možné pochválit.

d) Rozhovor se členy rodiny nebo zaměstnanci poskytovatele sociální služby v nepřítomnosti žadatele

Dále může následovat i rozhovor s přítomnými osobami bez přítomnosti žadatele, který je pouze na uvážení sociálního pracovníka a měl by vyplynout z předchozího rozhovoru se samotným žadatelem. Postup je doporučován v případech, kdy z chování žadatele vyplývá, že v domácnosti/u poskytovatele sociální služby, není něco v pořádku. Může se jednat o případy násilí mezi dospělými, probíhající rozvodové řízení, závislost na návykové látce, psychická porucha, trestná činnost v rodině, mimomanželské vztahy, nesoulad v hospodaření s penězi, špatný zdravotní stav atp.

2) Vlastní sociální šetření - zaměřením na jednotlivé oblasti:

Záznam ze sociálního šetření obsahuje popis situace žadatele a sociální pracovník volí takové otázky, které odpovídají níže uvedeným okruhům:

- A) péče o vlastní osobu,**
- B) výdělečná činnost / školní povinnosti,**

- C) rodinné vztahy,
- D) sociální vztahový rámec (mimo rodiny),
- E) domácnost,
- F) prostředí.

Popis situace žadatele:

A) **Péče o vlastní osobu** - do záznamu sociální pracovník uvede míru soběstačnosti žadatele, pokud je dominantně významná z hlediska jeho aktuální situace.

Popisuje se zejména:

- 1) zda žadatel dojde otevřít dveře bytu, domu, vzdálenost, kterou dokáže ujít a v jakém čase atp.
- 2) zda je orientovaný místem a časem, rozumí mluvenému slovu, chápe spojitosti, dokáže se orientovat po bytě, orientovat po okolí, zda poznává jiné osoby (pouze někdy nebo vždy) atp.
- 3) zda provádí osobní hygienu sám nebo s pomocí (dokáže si sám dojít do koupelny, na WC, případně zda používá inkontinenční pomůcky včetně četnosti použití) pokud ne, kdo pomáhá - rodina, poskytovatel péče, asistent sociální péče a proč – důvodem může být např. vada zraku, nepohyblivost končetin atp.
- 4) jakým způsobem popisuje svůj denní režim a zda chápe potřebu jídla a pití, zda je dodržován pitný režim,
- 5) zda sám manipuluje s oblečením, to znamená, zda je schopen oblékání a obouvání, a to přiměřeně okolnostem (pokud ne, kdo pomáhá),
- 6) zda se sám stravuje (připraví si sám jídlo, má je připraveno - pouze je ohřívá a jakým způsobem, kdo zajišťuje případnou pomoc),
- 7) zda používá kompenzační pomůcky (sluchadlo, brýle, berle, vozík atp.), popř. popis potřeby pomoci při jejich používání atp.
- 8) zda je schopen si připravit sám léky a dodržování léčebného režimu - pokud není – proč: např. špatně vidí, má třes rukou atp.
- 9) jakým způsobem se pohybuje v přirozeném prostředí - chůze kolem nábytku, chůze o dvou holích, s pomocí madel atp.

B) **Výdělečná činnost / školní povinnosti** - do záznamu se popisuje zapojení žadatele do pracovní činnosti nebo studia.

Popisuje se zejména:

- 1) zda žadatel dochází do zaměstnání, pokud ano, popíše se vzdálenost od bydliště, zda dochází sám či s doprovodem (koho),
- 2) vyhovující pracovní podmínky atp.
- 3) zda dokáže využívat MHD, vlastní upravené vozidlo atp.
- 4) zda má upraven pracovní prostor s ohledem na handicap (jak a kým) atp.

- 5) pokud se jedná o žadatele, který studuje, popíše se typ školy, potřeba pomoci s dopravou či doprovodem (kdo zajišťuje), frekvence docházky (týdenní, denní atp.)
- 6) zda je žadatel zapojen do předškolního vzdělávání, navštěvuje předškolní zařízení
- 7) zda žadatel pobírá sociální dávky, a jaké.

C) Rodinné vztahy - do záznamu se popisuje vztahový rámec rodiny, zejména mezi partnery, rodiči a dětmi, či prarodiči, eventuálně dalšími příbuznými, způsob komunikace.

Popisuje se zejména:

- 1) zda žadatel komunikuje s rodinnými příslušníky, a jakým způsobem – aktuální rodinné kontakty,
- 2) zda existuje rodinná historie vztahů,
- 3) jaký byl způsob dřívější komunikace rodiny včetně komunikace současné,
- 4) zda žadatel žije v manželském vztahu, a v jakém (harmonickém, míra angažovanosti ve vztahu atp.),
- 5) zda žadatel udržuje kontakty se všemi členy rodiny - vztahy mezi sourozenci,
- 6) zda žadatel preferuje jednu osobu – (koho) atp.

D) Sociální vztahový rámec (mimo rodiny) - do záznamu se popisuje vztahový rámec mimo rodinu žadatele, zejména přátelské vztahy, způsob trávení volného času, sociální aktivity žadatele (popisuje se podle okolností případu).

Popisuje se zejména:

- 1) zda existuje kontakt žadatele s jinými osobami než rodinnými příslušníky,
- 2) zda má žadatel nějakou osobu mimo rodiny, která je mu oporou a jakou,
- 3) zda žadatel preferuje jiné osoby před rodinnými příslušníky a proč,
- 4) zda žadatel tráví volný čas s jinými osobami (jakým způsobem, zda je aktivita přiměřená věku atp.),
- 5) zda se žadatel zapojí do volnočasových aktivit pouze s doprovodem včetně udání důvodu atp.
- 6) u dětí si všímáme např. zapojení do předškolní přípravy atp.

E) Domácnost - do záznamu se popisuje situace žadatele při hledání uspokojení potřeb žadatele vzniklých při standardním zajišťování chodu domácnosti.

Popisuje se zejména:

- 1) zda žadatel dokáže manipulovat s předměty denní potřeby,
- 2) zda umí nakládat s vlastními penězi,
- 3) zda vykonává běžné domácí práce,
- 4) zda si zapne vařič a uvaří teplé jídlo a nápoj,
- 5) zda umí ovládat běžné domácí spotřebiče (pračka, sporák, včetně TV, radia, telefonu atp.),
- 6) zda a jak jsou patrná osobní teritoria (je schopen úklidu vlastního pokoje - o ostatní prostory se nestará), popř. velikost uklízených prostor atp.

F) Prostředí - do záznamu se popisuje stav bydlení včetně vybavenosti pomůckami, bezbariérovost prostředí (v místě bydliště i v širším okolí – například zda je bezbariérový přístup do obchodu, k lékařské péči atp.).

Popisuje se zejména:

- 1) jaký je příchod do objektu, kde se domácnost nachází,
- 2) vlastní vstup do domácnosti (např. počet schodů, kolikáté patro, existující výtah, bezbariérový vstup včetně komplexního popisu obývaného prostoru),
- 3) zda je koupelna v mezipatře, WC venkovní atp.
- 4) jaká je přítomnost nepříznivých faktorů prostředí (prach, hluk, nedostatečné osvětlení, nevhodná teplota, nevhodná vlhkost atp.),
- 5) zda je žadatel v čistém prostředí,
- 6) zda by prostředí žadatele mohlo mít vliv na jeho zdravotní stav (psychický, somatický atp.),
- 7) jaká je blízkost zdravotního střediska, praktického lékaře atp.
- 8) jaká je vzdálenost obchodu atp.

III. B) Průběh sociálního šetření pro účely řízení o dávky pomoci v hmotné nouzi a příspěvku na zvláštní pomůcku.

S ohledem na skutečnost, že sociální pracovník v oblasti dávek pomoci v hmotné nouzi a příspěvku na zvláštní pomůcku shromažďuje informace o žadateli, je analogicky možné využít vhodným způsobem (bez detailních informací o zdravotním stavu) výše uvedené návodné otázky a postupy, doporučené pro sociální šetření obecně. **Tuto obecnou úpravu postupů sociálního šetření je však třeba aplikovat vždy s přihlédnutím k individuální povaze případu a v souladu s platnou legislativou.**

Sociální šetření v rámci dávek pomoci v hmotné nouzi a příspěvku na zvláštní pomůcku je důležitým podkladem pro rozhodování ve věci uvedených dávek, a to z toho důvodu, že nárok na tyto dávky je do značné míry ovlivněn právě sociálními a majetkovými poměry a určením okruhu společně posuzovaných osob.

Je nutné zdůraznit, že u dávek pomoci v hmotné nouzi a u příspěvku na zvláštní pomůcku není sociální šetření zákonem předepisováno jako podklad pro řízení (na rozdíl od příspěvku na péči), ale v některých případech je nezbytné jej provést, pak i toto šetření vykonává odborný sociální pracovník ÚP ČR. I když v zákoně o pomoci v hmotné nouzi je v § 63 odst. 1 uvedeno, že sociální šetření provádí zaměstnanci orgánů pomoci v hmotné nouzi bez odkazu, že tito zaměstnanci musí splňovat kvalifikaci sociálního pracovníka podle zákona o sociálních službách, předpokládá se, že nepůjde-li pouze o ověřování údajů a skutečností ohledně podmínek nároku na dávky pomoci v hmotné nouzi, bude sociální šetření vykonávat kvalifikovaný sociální pracovník. Takové šetření a při něm získané informace neslouží primárně pro dávkové účely, ale právě pro sociální práci. V rámci takového šetření dochází nejen k určitému ověření (kontrolě) údajů, které osoba uvedla k dokreslení své sociální situace, ale i k posouzení vztahů v rámci rodiny i vztahů osoby žádající o pomoc k širšímu sociálnímu okolí. Jde o navázání pozitivního kontaktu s osobou i se členy její rodiny, který je nezbytný pro analyzování jejich obtížné sociální situace a následných možností a cest vedoucích ke změně.

V rámci některých metod pro ověření významných skutečností rozhodných pro účely řízení o dávkách lze použít postupy, které jsou uvedeny v Normativních instrukcích č. 10/2013 a č. 16/2013.

1. Sociální šetření zaměřené na žádosti v oblasti dávek pomoci v hmotné nouzi

Sociální šetření u dávek pomoci v hmotné nouzi je zaměřeno na:

1. *Určování okruhu společně posuzovaných osob, které lze většinou zjistit v rámci sociální práce s osobou. Posuzování této skutečnosti by tedy mělo být v dotčených bytech nebo místnostech (např. u ubytoven) doprovázeno sociálním šetřením orgánu pomoci v hmotné nouzi, obzvláště pak v případech, kdy domácnost sdílí společně se žadatelem osoby vůči sobě jiné, které prohlašují, že spolu trvale nežijí a společně neuhrazují náklady na své potřeby.*
2. *Posouzení celkových sociálních a majetkových poměrů, tj. úroveň vybavení bytu, místnosti, velikost bytu či místnosti, vlastnictví movitých věcí, apod.*

Při vlastním sociálním šetření si sociální pracovník všímá např., zda k bydlení náleží garáž, zahrada, zda nejsou někde v bytě položeny klíče od motorového vozidla

(pokud ano, zjišťuje, komu motorové vozidlo patří), zda mají základní vybavení (postele, skříně, stoly, židle, pračku, ledničku), čím topí (kamna, kotel, přímotopy), kolik je členů v bytě/domácnosti, zda jsou hlášeni, zda jsou na návštěvě atp.

Co se týká ubytovacích zařízení (ubytovny atd.), pak si všímá, zda žadatel či žadatelé mají pračku, případně si nechá ukázat všechny elektrické spotřebiče včetně zjištění, komu náleží - v praxi se stává, že některá z osob požádá o mimořádnou okamžitou pomoc na nějaký spotřebič a ze záznamu sociálního šetření pak lze zpětně vyhledat, zda tento již vlastní či ne atp.

Z praktických zkušeností sociálních pracovníků vyplynulo, že někteří žadatelé neuvedou všechny předměty, které vlastní či neuvedou všechny osoby, se kterými sdílí domácnost, byt, pokoj atp.

Za základní vybavení žadatelova prostředí se považuje zejména (vše v průměrných tržních cenách): pračka, lednička, počítač, televizor, sporák, plotýnky na vaření a další běžné elektrické spotřebiče, kuchyňská linka, postele, skříně, stoly, vybavení dětského pokoje atp.

Co se týká motorového vozidla, zjišťuje se jeho cena, s ohledem na možnost využití tohoto majetku, tj. prodejem ke zvýšení příjmu vlastním přičiněním, dále zda je zakoupeno s příspěvem státu, jinak se nepřihlíží pouze k motorovému vozidlu, které je využíváno k výdělečné činnosti nebo k jiným způsobem nezajistitelné dopravě do školy nebo zaměstnání.

Posouzení je však vždy na uvážení sociálního pracovníka.

2. Sociální šetření u příspěvku na zvláštní pomůcku

Sociální pracovník postupuje podle obecné části sociálního šetření v této Normativní instrukci, dále uvádí informace o žadateli a volí analogicky návodné otázky popsané výše.

Pokud se sociální šetření týká žádosti o příspěvek na zvláštní pomůcku, je potřeba přizpůsobit zjišťované skutečnosti charakteru pomůcky, na kterou klient žádá příspěvek.

Nejčastěji je potřeba se zaměřit na:

- bariérovost bydliště klienta,
- druh aktivit klienta (osobní, pracovní, vzdělávací) a jejich četnost,
- pomůcky a úpravy, které klient využívá.

Při sociálním šetření u příspěvku na zvláštní pomůcku se zkoumají následující oblasti:

- 1) Plnění podmínek vyplývajících z § 9 odst. 5 písm. b) a c) zákona č. 329/2011 Sb.: Zjišťuje se důvod pořízení pomůcky, tedy jestli pomůcka umožní žadateli sebeobsahu nebo ji potřebuje k realizaci pracovního uplatnění, k přípravě na budoucí povolání, k získávání informací, vzdělávání anebo ke styku s okolím. Tyto skutečnosti se posuzují v kontextu prostředí, ve kterém se žadatel pohybuje, zkoumá se možnost a schopnost žadatele pomůcku pravidelně využívat. Zároveň se zjišťuje, zda žadatel již nepoužívá předměty či úpravy, které jsou z hlediska jejich funkce obdobné funkcím požadované pomůcky.

Pokud klient žádá o příspěvek na schodišťovou plošinu, zjišťuje se, zda není možné dosáhnout odstranění bariéry pomocí schodolezu tak, aby byl naplněn § 9 odst. 10. zákona č. 329/2011 Sb.

- 2) Pokud klient žádá o příspěvek na zvláštní pomůcku na pořízení motorového vozidla, nebo žádá o příspěvek na pomůcku v ceně nad 24.000 Kč a žádá o snížení 10% spoluúčasti, přihlíží se k jeho příjmům a k příjmům osob s ním společně posuzovaných a k jejich sociálním a majetkovým poměrům. Pomocí sociálního šetření se tudíž zkoumají stejné skutečnosti jako u dávek pomoci v hmotné nouzi, tj.:

1. *Určení okruhu společně posuzovaných osob*
2. *Celkové sociální a majetkové poměry žadatele a osob společně posuzovaných – zda žadatel nemá jiný movitý majetek, který je možné prodat (zahrada, nevyužívaná garáž popř. jiné nemovitosti, které nejsou využívány k bydlení) atp.*

3. Písemný záznam ze sociálního šetření pro oblast pomoci v hmotné nouzi a příspěvku na zvláštní pomůcku:

Výstupem sociálního šetření pro účely řízení o výše uvedených nepojistných sociálních dávkách je písemný **záznam ze sociálního šetření**, který slouží jako podklad pro rozhodování správního orgánu.

Obsah:

1. **Datum, čas** (časový rozsah: kdy bylo zahájeno, kdy bylo ukončeno) **a místo**, kde bylo šetření provedeno; označení osoby, která sociální šetření provedla.
2. **Identifikační údaje žadatele.**
3. **Informace týkající se okruhu společně posuzovaných osob a sociálních a majetkových poměrů, kdy sociální pracovník zejména popisuje:**
 - a) rodinné prostředí (rodina úplná, náhradní, neúplná atp.),
 - b) ekonomické poměry (zaměstnání/zdroj příjmů, půjčky, výživné, příjmy, výdaje atp.),
 - c) zdravotní poměry a hygienickou úroveň domácnosti (nemoci, duševní

- poruchy, výživa, známky týrání atp.),
- d) bytové poměry (žije sám, popř. s kým, ve které části města, dostupnost, vybavenost domácnosti atp.),
 - e) vlastnictví movitého a nemovitého majetku a jeho využití (vlastník, spoluvlastník, věcné břemeno atp.), včetně využívání majetku osoby blízké a způsob jeho využití, finanční hotovost, včetně případných spoření,
 - f) výchovné poměry (školní docházka, způsob trávení volného času, tresty, odměny atp.),
 - g) vztahy mezi členy rodiny a další důležité vztahy mimo rodinu a postavení klienta v těchto vztazích (přátelské skupiny, příbuzenské vztahy, pracovní, zájmové skupiny, sousedské vztahy atp.),
 - h) celkový dojem, který na nás klient dělá, vlastní úvahy a závěr, ve kterém je uvedeno např. vybavení odpovídá podmínkám zákona, je standardní a nelze jej využít k prodeji.

Záznam je založen do spisu.

V. Sociální pracovník – úředník MPSV

Sociální pracovník – úředník MPSV vykonává sociální šetření v rámci řízení o odvolání, pokud je pro posouzení v odvolacím řízení nezbytné provést sociální šetření.

Pro vlastní provedení sociálního šetření využívá stejné postupy jako u sociálního šetření v první instanci.

Mgr. Zuzana Jentschke Stócklová, v. r.

náměstkyně ministryně pro sociální a rodinnou politiku